

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

УДК:159:340.132.1

Юрченко-Шеховцова Тетяна Іванівна

Науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення Національної академії внутрішніх справ, м. Київ (Україна)

Анотація. У статті проаналізовано теоретичні аспекти проблеми формування правосвідомості особистості. Визначені фактори, які впливають на формування правосвідомості особистості. Підкреслено, що правосвідомість виступає як один з елементів соціальних відносин та є основною ланкою суб'єктивних та об'єктивних форм взаємодії особистості, суспільства, держави. Правова поведінка особистості залежить від рівня правосвідомості особистості. Розвинута правосвідомість виступає стабілізуючим фактором, який сприяє вдосконаленню суспільства. Звернено увагу на те, що правосвідомість особистості (індивідуальна правосвідомість) виступає одним із найважливіших компонентів, які створюють правове поле держави. Обґрунтовано важливість вивчення психологічних механізмів правосвідомості особистості, які забезпечують засвоєння та функціонування соціальних та правових норм поведінки людини.

Ключові слова: правосвідомість, соціальна норма, особистість, індивід, суб'єкт, індивідуальна правосвідомість, рівень правосвідомості, криміногенна ситуація, виявлені злочини.

Постановка проблеми. Тема вивчення правосвідомості є актуальною для різних наукових галузей. З точки зору психологічної науки категорія правосвідомості відіграє значну роль як у формуванні особистості, так й у формуванні законослухняного суспільства. Поняття «правосвідомість» застосовується як до спільноти людей або певної соціальної групи – суспільна правосвідомість, так і до окремої

особистості – індивідуальна правосвідомість.

Науковці зазначають, що правосвідомість має бути властивою не тільки творцям юридичних норм, законодавцям, але й усім громадянам держави. Від зростання рівня правосвідомості громадян України залежить ефективність правового регулювання суспільних процесів, становлення України як правової держави [1, с. 40].

Формування правосвідомості особистості є актуальною проблемою, вирішення якої пов'язане з побудовою громадянського суспільства. Саме розвинута правосвідомість, яка дозволяє особистості співвідносити власну поведінку з нормами, правилами, цінностями суспільства, визначати та оцінювати власні вчинки та вчинки інших людей відповідно встановлених соціальних норм, є необхідною умовою створення суспільства, заснованого на принципах громадянських свобод, толерантності, економічної й соціальної ініціативності громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування правосвідомості досліджували провідні філософи, педагоги, правознавці: Н. Алексєєв, В. Бабкін, В. Головченко, М. Костицький, В. Котюк, М. Орзих, М. Подберезький, Л. Рабинович, О. Скакун, С. Станик. Загальний аспект досліджень у психологічній галузі полягав у розробці теорії та методології емпіричного вивчення правосвідомості (А. Долгова, Л. Єремєєва, Г. Єфремова, В. Камінська, І. Карпець, В. Ратінов, А. Столяренко, В. Рибальська, В. Щегорцов, Л. Ясюкова та ін.). Водночас, залишаються недостатньо дослідженими психологічні детермінанти правосвідомості особистості, визначення яких надало б можливість окреслити основні психологічні чинники формування правосвідомості особистості.

Мета статті: проаналізувати теоретичні аспекти формування правосвідомості осо-

бистості; розглянути особистісну (індивідуальну) правосвідомість як один з найважливіших компонентів, які створюють правове поле держави; обґрунтувати важливість вивчення психологічних механізмів правосвідомості особистості, які забезпечують засвоєння і функціонування соціальних та правових норм поведінки людини.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів.

В умовах правової держави і громадянського суспільства правосвідомість стає, фактично, основною ланкою суб'єктивних і об'єктивних форм взаємодії особистості, суспільства і держави. Залежно від суб'єктів – носіїв правосвідомості розрізняють:

- індивідуальну правосвідомість (правові уявлення і почуття індивіда);
- групову правосвідомість (правові уявлення і почуття тих чи інших соціальних груп, класів, прошарків населення);
- суспільну правосвідомість (правові уявлення і почуття суспільства в цілому).

Індивідуальна правосвідомість – це, насамперед, соціально-психологічна властивість особистості і якісно визначений різновид індивідуальної свідомості [2, с. 50]. Деякі автори звертали увагу на співвідношення людської індивідуальності та індивідуальної правосвідомості. Так, П. Баранов, зазначаючи значення людської індивідуальності, стверджує, що це «соціально-біологічний фільтр», кризь

який правосвідомість переломлює, а не просто відображає правову дійсність. Про унікальність та неповторність індивідуальної правосвідомості внаслідок «... різних пізнавальних здібностей, психологічних типів особистості ...» писав В. Сирих [3, с. 117].

М. Гладких вперше була здійснена спроба на загальнотеоретичному рівні дослідити індивідуальну правосвідомість як форму психічної діяльності, яка проявляється на раціональному, іраціональному, підсвідомому рівні. Вона зазначала про вплив активної діяльності підсвідомого на формування, розуміння та прояв правосвідомості у правовій поведінці [4].

Індивідуальна правосвідомість може мати різні рівні розвитку:

- на елементарному рівні індивідуальна правосвідомість виявляється в узгодженні конкретної правозначущої діяльності з емпіричними уявленнями особи про норми правової поведінки);
- більш високі рівні індивідуальної правосвідомості (усвідомлення особистістю складних правових ситуацій, правових інститутів, правового статусу особистості у суспільстві);
- вищий рівень індивідуальної правосвідомості (характеризує сукупністю компетентних уявлень про правову систему, усвідомлення соціальної значимості права, оцінкою його сутності, оволодінням правовою ідеологією). Це концептуальний рівень правосвідомості.

мости.

Особистість з розвинутою правосвідомістю оцінює себе в якості громадянина держави, суб'єкта прав та обов'язків, учасника правових відносин. При цьому закріплюється та конкретизується її соціальна позиція. Людина обирає правомірні засоби вирішення проблемних чи конфліктних ситуацій. Дотримується правових норм за власними переконаннями. У свідомості суб'єктів формуються певні моделі поведінки, що відповідають правовим приписам.

На думку Л. Єфименко, вкрай низький рівень правосвідомості у особистості знижує рівень відповідальності та впливає на формування протиправної поведінки. Така поведінка пов'язана із зневагою до кримінально-правових заборон, зневагою до закону, втраченою страху перед покаранням. Відсутність або деформація знань про норми права, правових установок, переконань виражається у правовій неграмотності, у неправильному ставленні до права, невиконанні правових приписів [5].

Науковець М. Ведешкін описує труднощі, які можуть виникати у людини в різних сферах життя через несформовану правосвідомість:

- 1) при несформованості правосвідомості в побуті особистість проявляє непослідовність, здебільшого характеризується потенційною конфліктністю у взаємовідносинах через нерозуміння соціального релятивізму, групової відносності морально-етичних норм, через

неможливість визнати, прийняти іншу, не властиву йому самому систему життєвих цінностей;

2) при несформованості правосвідомості в діловій (професійній) сфері у людини домінує орієнтація на власну думку, яка поєднується з нехтуванням документального оформлення роботи, схильність діяти в обхід трудового законодавства й не дотримуватись (або частково дотримуватись) договірних обов'язків задля власної користі;

3) при несформованості правосвідомості в суспільно-громадській сфері людина характеризується інфантилізмом, пасивністю, небажанням прикладати особисті зусилля, самостійно шукати вихід із складних життєвих ситуацій, відсутністю громадянської відповідальності [6, с. 48].

На процес становлення індивіда та формування правосвідомості впливають різні фактори, в тому числі соціальні, економічні, політичні, правові тощо.

Правосвідомість має різнобічну, розгалужену за структурою та змістом суть, зумовлену різними чинниками. Вона є категорією, яка, з погляду її виникнення, суті й еволюції, чітко визначена історично, економічно та соціально. Правосвідомість формується і розвивається на базі суспільної свідомості та її ідей (філософських, світоглядних, політичних, моральних тощо), що стосуються явищ суспільного життя і характеру дій людей, суспільних відносин, інтересів і потреб, які зумо-

влені економічною та політичною основою суспільства [7, с. 130].

Формування правосвідомості особистості починається з усвідомлення своїх соціальних потреб, визначення інтересів, які обумовлюються об'єктивними потребами всього суспільства. Цей процес включає пізнавальні, емоційні та оцінні компоненти. Пізнавальні компоненти правосвідомості допомагають соціальним групам, класам, верствам виявити свої потреби і інтереси, емоційні – формувати своє ставлення до них, оціночні – визначити форму поведінки, спрямованої на задоволення своїх потреб.

У процесі формування людини в групі (сім'я, колектив) у свідомості поступово складається соціальний стереотип поведінки, що базується на постійному співвіднесенні індивідуальних уявлень із суспільною правосвідомістю.

Таким чином, у особистості формується механізм соціального саморегулювання (готовність діяти певним чином у конкретній обстановці).

У поняття правосвідомості включаються юридичні цілі, інтереси, мотиви, звички, традиції, ілюзії, інтуїція, ментальні установки, стереотипи, правове навіювання, наслідування, реакції, вольові імпульси, правокультурні моделі поведінки та інші складові сукупного досвіду попередніх поколінь, фіксації в пам'яті психічних процесів, які постійно повторюються [6, с. 46].

Вивчаючи правосвідомість дослідники виділили два типи індивідуальних характеристик особистості:

- соціодемографічні (наприклад: стать, вік, економічний, професійний статус);
- психологічні (наприклад: тривожність, агресивність, адаптованість, ступінь авторитаризму, соціальні уявлення, які пов'язані безпосередньо з областю права тощо).

Соціодемографічні характеристики очевидні, легко фіксуються і роблять деякий вплив на зміст правосвідомості. Наприклад, в одному з досліджень було виявлено, що найбільш позитивне ставлення до закону спостерігається у людей із середньою спеціальною освітою, які мають сім'ю і служать в армії [8, с. 33]. Разом з тим зв'язок між соціодемографічними характеристиками та думкою щодо окремих правових питань непостійний. Це пояснюється тим, що зв'язок змінюється під впливом часу, а характер зв'язку між соціодемографічними характеристиками та особливостями правосвідомості особистості залежить від культурного рівня особистості.

Порівняно з соціодемографічними особливостями найбільше впливають на правосвідомість психологічні характеристики особистості, такі як тривожність, адаптивність тощо [8, с. 34].

Отже, змістовне наповнення категорії правосвідомість є результатом взаємодії емоційного та когнітивного в окремій особи-

стості й об'єктивного правового устрою держави.

Правосвідомість за допомогою раціонально-психологічних компонентів, які виступають посередниками між нормою права і поведінкою в стадії її дії, формує готовність особистості до правової поведінки. Вона акумулює сукупність психологічних властивостей особистості, що виявляються в сфері свідомості, які детермінують правову спрямованість поведінки індивіда (законоступу або протиправну). Ефективність механізмів реалізації права в суспільстві, все більше визначається ступенем і характером засвоєння його особистістю. Особистісна правосвідомість стає одним з найважливіших компонентів, які створюють правове поле.

На формування індивідуальної правосвідомості впливає суспільна правосвідомість, проявляючись як соціально-психологічний феномен. Такий вплив обумовлений тим, що людина, перебуваючи в соціумі, в тій чи іншій мірі орієнтується на думку оточуючих її людей, їх ставлення до тих чи інших вчинків, їх реакцію на ці вчинки та пов'язані з нею наслідки. Вона будує свою поведінку, проявляючи, з одного боку, самостійність (самовизначення, прагнення до персоналізації), і, з іншого боку, – конформізм (прагнення забезпечити власну соціальну адаптованість і ідентифікацію з соціальним оточенням) [9, с. 2].

Розвиток та становлення особистості залежить як від оточення (суспільства), в якому триває її життєдіяльність, так й від внутрішніх індивідуальних характерологічних, інтелектуальних особливостей. Особистість – активний носій свідомості, який має індивідуально-типову структуру психологічних якостей, вибірково відноситься до оточуючої дійсності та виконує певні соціальні ролі [10, с. 67].

Як будь-яка форма суспільної свідомості правосвідомість має свої ознаки:

- є вищим рівнем відображення соціально-економічних відносин людей, виражених у законах суспільства, причому вона не тільки відображає соціальну дійсність, але й активно на неї впливає;

- завжди виявляється через другу сигнальну систему, розумову діяльність людей, що виступає в якості механізму правосвідомості, відображаючи систему правових знань і понять, регулюючих суспільні відносини;

- правосвідомість не може існувати без свого конкретного носія – особистості, груп, колективів. За ознакою спільності усвідомлення своїх правових норм у суспільстві відбувається об'єднання людей в групи, виникає категорія групової правосвідомості, характерна для соціальних спільнот і історичних епох.

Будь-який індивід не тільки сприймає право, юридичне буття за допомогою розуму, оперуючи при цьому науковими категоріями та поняттями, тобто раціональним засобом,

але і певним чином відчуває, почуває, емоційно реагує на встановлені та прийняті державою юридичні норми, на діючу систему законодавства, на правову реальність в цілому [11, с. 46].

У процесі усвідомлення індивідом соціальних норм (культури) відбувається перетворення соціального досвіду у власні установки, орієнтації, цінності. У процесі соціалізації особистість формує свої соціальні якості, властивості, засвоює певні цінності, норми, загальноприйняті в її оточенні, а також систему їх оцінок, засвоює соціальний досвід.

Узагальнюючи наявні дослідження, можна стверджувати, що індивідуальна правосвідомість притаманна конкретній особі, формується в процесі її включення в систему суспільних зв'язків і значною мірою визначається правосвідомістю малих соціальних груп, до яких ця особа належить.

Ілюстративно наведене характеризується динамікою злочинності в нашій державі. Нами проаналізовано дані Державної статистичної служби України щодо показників виявлених в Україні злочинів у період з 1990 року по 2016 рік [12]. Графічно ці дані представлені на діаграмі (див. рис.1.).

Відповідно до представлених даних протягом 1990-2016 років кількісний показник виявлених злочинів коливався від 369809 (мінімальний – у 1990 р.) до 641860 (максимальний – у 1995 р.). Крива виявлених злочинів має піки (у 1995, 2000, 2003, 2011,

2013, 2016 роках) та спади (у 1990, 1999, 2002, 2008, 2012, 2014 роках) значень шкали. Зростання кількості виявлених злочинів спостерігається у 2016 році (592604), що є результатом впливу як об'єктивних, так й суб'єктивних факторів.

До об'єктивних факторів слід віднести:

1) початок у 2014 році озброєного конфлікту (АТО) на сході України; 2) реформування української міліції у 2015 році та створення Національної поліції України; 3) модернізація нормативно-правової бази діяльності Національної поліції України; 4) соціально-політичні та економічні зміни в країні.

До суб'єктивних факторів, на наш погляд, слід віднести, перш за все, зниження рівня індивідуальної правосвідомості громадян.

Вищенаведені статистичні дані щодо кількості виявлених в Україні злочинів дозволяють констатувати взаємозв'язок об'єктивних та суб'єктивних детермінант становлення індивідуальної правосвідомості людини та її залежність від суспільної правосвідомості.

Висновки. Виникнення, розвиток та вдосконалення правосвідомості особистості є результатом впливу як об'єктивних так і суб'єктивних факторів. Правова поведінка особистості включає правомірну або протиправну поведінку та залежить від рівня і спрямованості правосвідомості. Розвинута правосвідомість виступає стабілізуючим фактором, який сприяє вдосконаленню суспільства.

Отже, вивчення процесів формування і трансформації правосвідомості дає можли-

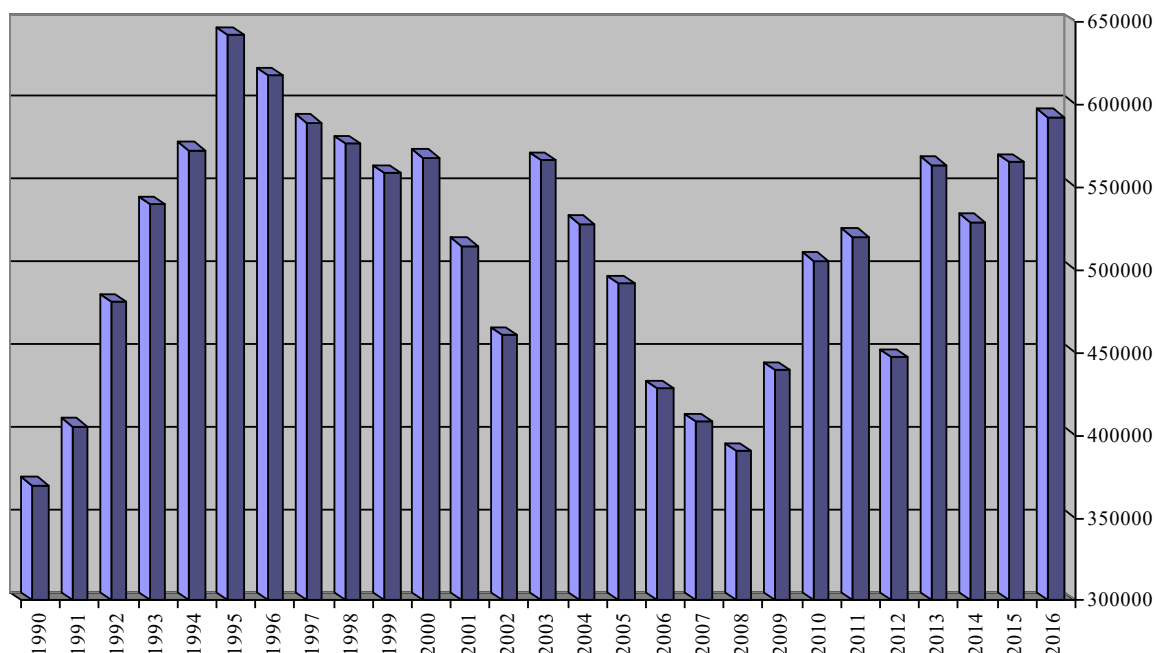

Рис.1. Діаграма кількості виявлених злочинів у період 1990–2016 роки

вість більш детально розкрити основні механізми структуризації всього комплексу якостей особистості, яких вона набула завдяки залученості до системи соціальних відносин.

Перелік використаних джерел:

1. Коваленко Н. Ю. Правова природа правосвідомості // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2013, №6, Т. 1. С. 40-43.
2. Юридична психологія: Підручник / За заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – К.: КНТ, 2007. – 359 с.
3. Сырых В.М. Теория государства и права. Былина. 1998.
4. Гладких М. В. Понятие индивидуального правосознания в свете психоаналитической теории : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / М.В. Гладких. – Ставрополь, 2004 г. – [Електронний ресурс] <http://www.disserscat.com/content/ponyatie-individualnogo-pravosoznaniya-v-svete-psykhoanaliticheskoi-teorii#ixzz4p9XS088l>.
5. Ефименко Л. А. Криминологический анализ взаимосвязи правосознания и преступности несовершеннолетних : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Л.А. Ефименко. – Краснодар, 2004 – [Електронний ресурс] <http://lawtheses.com/kriminologicheskij-analiz-vzaimosvyazi-pravosoznaniya-i-prestupnosti-nesovershennoletnih>.
6. Ведешкин Н. А. Изучение правосознания кандидатов на службу в органы внутренних дел России // Психопедагогика в правоохранительных органах, 2012, №1. С. 45-48.
7. Цуркан О. В. Функції правосвідомості працівників органів внутрішніх справ у сучасних умовах / / Науковий вісник Чернівецького університету, 2012. Випуск 618. Правознавство. С. 129-133.

8. Гулевич О. А., Голынчик Е.О. Правосознание и правовая социализация. Аналитический обзор: Учебное пособие для студентов факультетов психологии высших учебных заведений по специальности 020400 — «Психология». Москва: Международное общество им. Л.С. Выготского, 2003. – 270 с.
9. Пастушеня А. Н. Психологическая характеристика индивидуального и общественного правосознания: структурно-содержательный аспект // «Психология и право», 2012, №1. С. 1-11.
10. Юридична психологія: Підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв та ін.; за заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. – 352 с.
11. Титаренко Т. А. Значение правосознания в становлении сотрудника ОВД // Психопедагогика в правоохранительных органах, 2011, №1. С. 45-47.
12. Статистична інформація. Правосуддя та злочинність. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References (Transliteration):

1. Kovalenko N. Yu. Pravova priroda pravosvidomosti // Naukoviy visnik Mizhnarodnogo humanitarnogo universitetu. Ser.: Yurisprudentsiya, 2013, #6, T. 1. S. 40-43.
2. Yuridichna psihologiya: Pidruchnik / Za zag. red. L.I. Kazmirenko, E.M. Moiseeva. – K.: KNT, 2007. – 359 s.
3. Syrykh V. M. Teoriya gosudarstva i prava. Bylina. 1998.
4. Gladkih M. V. Ponyatie individual'nogo pravosoznaniya v svete psyhoanaliticheskoy teorii : avtoref. dis. na zdobuttia nauk stupenya kand. yurid. nauk : spec. 12.00.01 «Teoriya i istoriya prava i gosudarstva; istoriya pravovyh uchenij» / M.V. Gladkih. – Stavropol', 2004 g. – [Elektronnij resurs] <http://lawtheses.com/kriminologicheskij-analiz-vzaimosvyazi-pravosoznaniya-i-prestupnosti-nesovershennoletnih>.

5. *Efimenko L. A.* Kriminologicheskii analiz vzaimosvyazi pravosoznaniya i prestupnosti nesovershennoletnih : avtoref. dis. na zdotutya nauk stupenya kand. jurid. nauk : spets. 12.00.08 «Ugolovnoe pravo i kriminologiya; ugovno-ispolnitelnoe pravo» / L.A. Efimenko. – Krasnodar, 2004 – [Elektronniy resurs] <http://lawtheses.com/kriminologicheskii-analiz-vzaimosvyazi-pravosoznaniya-i-prestupnosti-nesovershennoletnih>.

6. *Vedeshkin N. A.* Izuchenie pravosoznaniya kandidatov na sluzhbu v organy vnutrennih del Rossii // Psihopedagogika v pravoohranitelnykh organakh, 2012, #1. S. 45-48.

7. *Tsurkan O. V.* Funktsiyi pravosvidomosti pratsivnikiv organiv vnutrishnih sprav u suchasniy umovah // Naukoviy visnik Chernivetskogo universitetu, 2012. Vipusk 618. Pravoznavstvo. S. 129-133.

8. *Gulevich O. A., Golynchik E.O.* Pravosoznanie i pravovaya socializaciya. Analiticheskij obzor: Uchebnoe posobie dlya studentov fakul'tetov psihologii vysshih uchebnykh zavedenij po special'nosti 020400 — «Psihologiya». Moskva: Mezhdunarodnoe obshchestvo im. L.S. Vygotskogo, 2003. 270 s.

9. *Pastushenya A. N.* Psihologicheskaya karakteristika individualnogo i obschestvennogo pravosoznaniya: strukturno-soderzhatelnyy aspekt // «Psihologiya i pravo», 2012, #1. S. 1-11.

10. *Yuridichna psihologiya: Pidruchnik dlya stud. jurid. visch. navch. zakl. I fak. / V.G. Androsyuk, L.I. Kazmlrenko, Ya.Yu. KondratEv ta In.; za zag. red. Ya.Yu. KondratEva.* – K.: Vidavniy DIm «In Yure», 1999. – 352 s.

11. *Titarenko T. A.* Znachenie pravosoznaniya v stanovlenii sotrudnika OVD // Psihopedagogika v pravoohranitelnykh organakh, 2011, #1. S. 45-47.

12. *Statistichna Informatsiya. Pravosuddya ta zlochinnist. / Derzhavna sluzhba statistiki UkraYini [Elektronniy resurs] – rezhim dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.*

Yurchenko-Shekhovtsova Tatyana

Research fellow, scientific laboratory on psychological support of the National Academy of Internal Affairs, Kiev

(Ukraine)

CONSCIOUSNESS OF THE PERSONALITY: THEORETICAL ANALYSIS

ABSTRACT

The article is devoted to importance and relevance of the problem of the personality formation as a subject of legal consciousness. The article presents a theoretical analysis of some aspects of the legal consciousness formation of the individual. The psychological aspect of the sense of justice suggests the consideration of its emergence, development and improvement through internal psychological activity is the result of the influence of subjective and objective factors.

The concept of individual legal consciousness, levels of its development and factors that influence directly on its formation are considered.

The interdependence of the level of the formation of a person's legal consciousness and the state of the criminal situation in the country is defined. Based on the analysis of the statistical data of the State Statistics Service of Ukraine, concerning the identified crimes, the interrelation of objective and subjective determinants of the individual legal consciousness formation of a person and its dependence on public legal consciousness are determined.

Difficulties that a person can face in various spheres of life through unformed legal

consciousness are indicated. It is noted that in the context of the legal state and civil society, the category of legal consciousness is as one of the main links in the subjective and objective forms of interaction between the individual, society and the state. The effectiveness of mechanisms for the realization of law in society is increasingly determined by the degree and nature of its assimilation of a personality. Personal legal consciousness is one of the most important components that create the legal field of the state.

The necessity of the psychological mechanisms study of the person's legal consciousness, providing the assimilation and functioning of social and legal norms of behavior is substantiated. The study of the processes of formation and transformation of the legal consciousness suggests the possibility to reveal in detail the main mechanisms of structuring the whole complex of personal qualities that it acquired through the involvement in the system of social relations.

The prospects of further theoretical and empirical research of this issue are determined.

Key words: legal consciousness, social norm, personality, individual, subject, individual legal consciousness, level of legal consciousness, criminal situation, identified crimes.

Юрченко-Шеховцова Татяна Ивановна

Научный сотрудник научной лаборатории по проблемам психологического обеспечения Национальной академии внутренних дел, г. Киев (Украина)

ПРАВОСОЗНАНИЕ ЛИЧНОСТИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация. Статья посвящена обоснованию актуальности проблемы формирования личности, как субъекта правосознания. В статье представлен теоретический анализ некоторых аспектов формирования правосознания личности. Психологический аспект правосознания предполагает рассмотрение его возникновения, развития и совершенствования через внутреннюю психическую деятельность, является результатом влияния как субъективных так и объективных факторов.

Рассматривается понятие индивидуального правосознания, уровни его развития и факторы, которые оказывают непосредственное влияние на его формирование.

Определена взаимозависимость уровня сформированности правосознания личности и состояния криминогенной ситуации в стране. На основе анализа статистических данных Государственной службы статистики Украины, относительно выявленных преступлений, указана взаимосвязь объективных и субъективных детерминант становления индивидуального правосознания человека и его зависимость от общественного правосознания.

Обозначены трудности, которые могут возникать у человека в различных сферах жизни вследствие несформированного правосоз-

нання. Отмечено, что в условиях правового государства и гражданского общества категория правосознание является одним из основных звеньев субъективных и объективных форм взаимодействия личности, общества и государства. Эффективность механизмов реализации права в обществе все в большей мере определяется степенью и характером усвоения его личностью. Личностное правосознание выступает одним из важнейших компонентов, которые создают правовое поле государства.

Обоснована необходимость изучения психологических механизмов правосознания личности, обеспечивающих усвоение и функционирование социальных и правовых норм поведения. Изучение процессов формирования и трансформации правосознания предполагает возможность более подробно раскрыть основные механизмы структурирования всего комплекса качеств личности, которые она приобрела благодаря вовлеченности в систему социальных отношений.

Определены перспективы дальнейшего теоретического и эмпирического исследования этого вопроса.

Ключевые слова: правосознание, социальная норма, личность, индивид, субъект, индивидуальное правосознание, уровень правосознания, криминогенная ситуация, выявленные преступления.

Дата отримання статті: 23.06.2017

Дата рекомендації до друку: 03.07.2017